

בראשית

פרשה ארץ ישראלית

לעבדה ולשמרה סיפורה של רשות הטבע והגנים

מאת: **טליה זיסקין**

מפני פיתוח על הצמחייה, על בעלי החיים ועל מרחבים בלתי מפותחים שבשטחן, כדי למנוע היעלמות של צורות נוף והיכחדות של חי וצומח.

שמורת החולה הוקמה במטרה לשחזר את עולם הצומח והחי שהיה במקום לפני ייבוש האגם. היא נפתחה בשנת 1964 והייתה השמורה הראשונה מתוך רבות שהוקמו בשנים שלאחר מכן. הראשונים שהוקמו מבין הגנים הלאומיים היו בית שאן, בית שערים וקיסריה.

הפיתוח והבנייה בסוף המאה העשרים הביאו לפגיעה ולצמצום בשטחי הטבע הפתוחים, וגורל אתרים היסטוריים ולאומיים עמד בסכנה. למרות השוני שהיה במטרות הרשויות בעת הקמתן, אל מול הפיתוח היו מטרות שתי הרשויות דומות, ולכן אוחדו בשנת 1998 לרשות אחת, 'רשות הטבע והגנים הלאומיים'.

אני מסתכל על ההיסטוריה הזו ואני מחייך. הרבה דם רע ורגשות יצאו בשנות ה-60 כדי למנוע השתלטות של פיתוח אתרים על שמירת טבע ולהיפך. לכן יצר המחוקק שתי רשויות, והמחוקק לאחר כמה שנים חיבר ביניהן. לי אין ספק שטוב שהיה הוויכוח, טוב שבמשך כמה עשרות שנים היו רשויות נפרדות שהלכו בדרכים שונות, ורק בבגרותן אוחדו. איחוד שהיום יכול להביא את הטוב והשלם, את "לעבדה ולשמרה", את האיזון, את החשש והנחישות. (מיטראני איל, "סיפור ההתחלה של רשות הטבע והגנים", <https://www.parks.org.il>)

ויקה ה' א-להים את האדם וינחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה (בראשית ב טו).

לאורך שנות קיומה של מדינת ישראל ניכר המתח בין השמירה על הטבע לבין פיתוח, מתח המתבטא במילים 'לעבדה ולשמרה'. מצד אחד, הפיתוח האינטנסיבי בדמות 'כיבוש השממה', או כמו שכתב נתן אלתרמן 'נלבישך שלמת בטון ומלט', ומצד שני, מאבקים שניהלו אוהבי הטבע וארגונים שונים במטרה לעצור את הפיתוח ולעורר את המודעות לטבע, לערכיו ולשמירה עליו.

בתחילת שנות החמישים החלו פעולות ראשונות לשמירת הטבע, ביניהן חקיקת חוק האוסר ציד והקמת החברה להגנת הטבע. מטעמה החלו לעבוד פקחים ברחבי הארץ. בהמשך הוקם באגף התכנון במשרד הפנים מדור לשמירת הטבע והוא עסק בעיקר בפעולות למניעת פרויקטים העלולים לפגוע בטבע ולמזעור הנזקים במידת האפשר.

בשל הצורך לשמור על הטבע כמו שהוא מחד גיסא, והצורך לפתח אתרי עתיקות ואתרי בילוי בחיק הטבע מאידך גיסא, הוגשה לכנסת בסוף שנת 1962 הצעת חוק "גנים לאומיים ושמורות טבע". שני צדדים צריכים לחוק הזה: צד הציבור מזה וצד הטבע מזה, אלא שהאחרון אילם. קל יותר לנסח משאלות הציבור [...] אולם מי יהיה בצד הטבע? מי יהיה לו לפה? [...] מי יהיו על פי חוק זה אלה שילחמו על כבודו של אילן כבד בשנים? [...] חוששני שמציעי הצעה זו לא דקו בהבדל שבין שתי גישות: האחת שיפור נוף הארץ, והשנייה - שמירת נוף הארץ. כאן הדגש שיפור, וכאן - שמירה. זו באה להציל את שיווי המשקל השורר בפיסת עולם קטנה אחת, וזו באה בראש מורם לשכלל, לייצל ולמסחר את הקיים, לתת לו "צורה" ו"טעם" [...] ורבה החכמה הנדרשת מתי להרים יד ולא לגעת [...] (דבריו של ח"כ ס' יזהר בדיון על הצעת החוק שהתקיים ב-11.12.1962, בתוך: פז עוזי, לעבדה ולשמרה, עמ' 114).

הבעייתיות בהצעת חוק זו היא שהביאה את ועדת הכנסת להחליט על הקמת שתי רשויות עצמאיות: 'רשות הגנים הלאומיים' במשרד ראש הממשלה ו'רשות שמורות הטבע' במשרד החקלאות. גנים לאומיים נועדו לטפח את הסביבה ואת האתרים הארכאולוגיים וההיסטוריים שבה, ולהכשיר אותם לביקורים של הציבור הרחב. שמורות הטבע נועדו להגן

לעיון נוסף

- כץ יוסי, לעצור את הדחפור, הקמתם של הכלים המוסדיים לשמירת ערכי הטבע, הנוף והמורשת ההיסטורית של מדינת ישראל, ירושלים תשס"ד.
- פז עוזי, לעבדה ולשמרה: שמירת טבע בישראל, ירושלים 2008, עמ' 101-125
- אתר האינטרנט של רשות הטבע והגנים <https://www.parks.org.il>